

על דיבורו של הנחש – לפרשת בראשית

בפרשת השבוע, אנו קוראים על אחד הפלאים הגדולים. בשיחת הנחש עם חוה כתוב: "וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה: אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן" (ג, א).

איך התנהלה השיחה בין הנחש לחוה? באיזו שפה הם שוחחו?

בענין זה מצינו שלוש שיטות:

א. הסבר איך היה הדיבור.

כתוב בחז"ל: "ובאיזה לשון דבר הנחש עם האשה? **בלשון הקדש**, כי כתוב בו 'וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם', והיה מהלך בקומה זקופה, והיה יודע לשון האדם. **ותוכל לומר בלשון שלו**, כי הבהמות יש להם לשון כל מין ומין לבדו, וכשם ששם להם שמות כי היה יודע לשום שמות לכל אחד ואחד כך היה מדבר עם הנחש" (פסיקתא זוטרתא פרק ג סימן א). ומרחיב אבן עזרא שיטה זו וכותב שעד שהתקלל, היה הנחש מדבר ואף היה הולך בקומה זקופה, **הקב"ה נתן בו דעת**. **חזקוני מרחיב דעה זו וכותב שהקב"ה פתח את פי הנחש**, כשם שפתח את פי האתון של בלעם, וכך יכל הנחש לדבר עם חוה.

ב. הנחש לא דיבר

לפי השיטה השניה הנחש לא דיבר בפועל, כפי שאנו רגילים, לשיחה בין שני אנשים. ואם ישאל השואל: והרי כתוב במפורש: "וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה... וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה"? על כך יש כמה הסברים:

רב סעדיה גאון מבאר שהנחש, כמו גם האתון של בלעם לא דיברו, אלא **המלאך דיבר עבורם**. אם כי יש לחלק בין דיבורה של האתון, שעליה כתוב 'וַיֹּאמֶר לְבָלָעַם' (במדבר כב, כח), שהיה זה לאחר נס שעשה הקב"ה, ולא סביר שתיגרם קללה באמצעות נס דומה שיעשה לנחש.

הסבר נוסף אומר אברבנאל, שהנחש אכן לא דיבר (ולכן לא נאמר אצלו שהקב"ה פתח את פיו, כפי שנאמר באתון של בלעם), לא בדרך נס ולא באופן טבעי. התורה פתחה את הפסוק במילים "וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה", להשמיענו שהכל היה **בהשגחה פרטית, כדי לנסות בו את האשה ובעלה**. התקשורת בין האשה לנחש התבצעה באמצעות סימנים. כשראתה האשה שהנחש עולה על העץ פעם אחר פעם ואוכל ולא מת, הבינה שיכולה לאכול מפרי העץ, כביכול אמר לה "לא מות תמתון". הנחש גרם לכל התקלה והרעה שבאה על ידו, אבל **בפועל כלל לא דיבר**.

וכך גם כתב אור החיים, **שבעלי החיים אינם מדברים, אלא מצפצפים**. יש אנשים (וכזו היתה חוה), שמכירים ומבינים בצפצופיהם ואפילו בשיחת הדומם. כך מצינו בבע"ח שמשבחים את ה', כל אחד בדרכו ובלשונו, כדוגמת 'פרק שירה', כפי שכתוב "כֹּל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ" (משלי טז, ד).

רבי זלמן סורוצקין מוסיף ששיחת חוה והנחש היתה מעין דברי חז"ל (סוכה כח ע"א) "רבי יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה, גמרא, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין, משלות שועלים..." לשיטתו הנחש לא דיבר ממש, אלא היו אנשים שהבינו לשונות נוספים, כגון שיחת דקלים ולשון הציפורים (גיטין מח) ולשון הנמלים (חולין נז). אדם וחוה, שהיו יציר כפיו של הקב"ה, ידעו את לשון בעלי החיים, ובשפה זו שוחח הנחש עם חוה.

ג. הנחש לא דיבר, היה זה יצר הרע

לפי השיטה השלישית בהסבר דיבורו של הנחש, כלל לא היה נחש, אלא היה זה רק משל והדמיה, כפי שכתוב בפרקי דרבי אליעזר (פרק יג): יצה"ר נכנס בחוה, בדמות הנחש. וכך כתבו חז"ל: (יבמות קג ע"ב) "אמר ר' יוחנן: בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן".

בשיטה זו מסביר ספורנו במילים "וְהַנְּחָשׁ הָיָה עָרוֹם", מדוע מדגישה התורה את ערמומיותו. מבאר ספורנו, שהנחש הוא יצר הרע, שמזיק מאד לאדם, על אף שאינו נראה. התורה הדגישה את סיפורו כדי שנתבונן במעשיו, ונדע כיצד להתגונן מפניו, באמצעות מבט על האופן הערמומי שבו הסית הנחש את האשה.

הרב שטינמן, בספרו איילת השחר, מבאר שכך דרכו של יצר הרע, שפועל בבהילות ובחפזון, ולא נותן לאדם שהות למחשבה ולהתבוננות. אילו היתה חוה ממתינה מעט, יתכן שיכלה להתייעץ עם אדם על עצת הנחש. מכאן עלינו ללמוד כיצד להתייחס ולנהוג עם היתר הרע ורצונותיו להכשילנו.

הכותב: הרב חגי ולוסקי – מרצה ומחבר סדרת הספרים 'תורתך שאלתי' על התורה, רב המכר 'כי ישאלך' – על הגדה של פסח, 'מה שאלתך' – על מגילת אסתר.

לתגובות – office@shaalti.co.il

לקריאת והורדת המאמר – 'כיצד דיבר הנחש עם חוה',

לפרשת בראשית בקישור <https://shaalti.co.il/?p=10813>

לרעיונות יפים על פרשת בראשית, שיסייעו להעשיר את שולחן השבת,

ניתן להיכנס לאתר תורתך שאלתי בקישור

<https://did.li/lmrrl>

לקבלת כלים לגיבוש משפחתי ולהעשרת שולחן שבת, בוואטסאפ בכל מוצא"ש, בקישור

<https://chat.whatsapp.com/FzKpbv5NCvK5aIFO9qJSBn>

ניתן לקבל את המאמרים במייל, לאחר שליחת המילים 'שבת חלום', למייל office@shaalti.co.il

לצפיה בסרטונים וקטעים מתוך ההרצאה 'שבת חלום', בקישור <https://youtu.be/jgaZioeMJ0>